

PROIECT DE CERCETARE EXPLORATORIE IDEI 2026

Atribuire și reatribuire în determinarea performanțelor și dispoziției afective la școlari: perspectivă ecologică

Director de proiect - Lect. dr. Ruxandra Loredana Gherasim

REZUMATUL PROIECTULUI

Fenomenul de neajutorare, depresia și scăderea performanței, au suscitât preocupări teoretice și empirice în domeniul psihologiei și pedagogiei. Dispozitivul teoretic interdisciplinar al cercetării se fundamentează pe teoria neajutorării învățate (Abramson și col., 1978, 1989) și teoria sistemelor ecologice (Myers & Brofenbrenner, 1992). Teoria neajutorării învățate susține faptul că depresia și performanța scăzută pot fi explicate de modalitatea de atribuire a eșecului, propunând, pentru îmbunătățirea performanței și ameliorarea dispoziției afective, strategia de reatribuire, de formare a unui stil de atribuire adaptativ. Cercetarea vizează dezvoltarea teoriei neajutorării din perspectiva teoriei sistemelor ecologice, care susține faptul că factorii situaționali au un rol important în explicarea performanței copiilor. Urmărim investigarea influenței factorilor situaționali (climat familial și școlar) asupra factorilor personali în determinarea performanței școlare și dispoziției afective a copiilor. Designul de cercetare vizează: a) identificarea celei mai bune modalități de măsurare a stilului explicativ al copiilor, b) identificarea predictorilor relevanți, interni și situaționali, ai performanței școlare și dispoziției afective a copiilor, c) elaborarea și implementarea unor noi strategii de intervenție psiho-pedagogice de scurtă durată centrate pe reatribuire și reorientare motivațională, d) evaluarea eficienței strategiilor de intervenție și stabilității în timp a

efectelor acestora, luând în considerare rolul climatului familial și școlar. Pe baza datelor existente în literatura de specialitate, ne așteptăm că stilul de atribuire al copiilor prezice performanța școlară și starea afectivă în interacțiune cu climatul familial și școlar al copiilor. De asemenea, presupunem că strategiile de învățare a atribuirilor adaptative vor fi mai eficiente în condițiile orientării motivaționale a copiilor spre scopuri legate de învățare și existenței suportului familial și școlar.

OBIECTIVELE PROIECTULUI

Demersul nostru investigativ și-a propus trei obiective de bază: 1) acoperirea unor *pete albe* existente în teoria neajutorării; 2) validarea interculturală a teoriilor și 3) implementarea unor strategii de intervenție psiho-pedagogică într-un nou context educațional.

Studiile realizate pentru verificarea teoriei neajutorării învățate la copii, au demonstrat că stilul explicativ negativ prezice creșterea nivelului depresiei. Deși teoria neajutorării definește stilul explicativ depresiv ca atribuire internă, stabilă și globală a evenimentelor negative, dar și ca atribuire externă, instabilă și specifică a evenimentelor pozitive, nu există studii care să verifice efectele atribuirii evenimentelor pozitive de către copii. Cercetările care au evaluat impactul celor două stiluri de atribuire asupra depresiei la adulți au obținut rezultate contradictorii, raportând fie apariția efectelor independente ale celor două stiluri, fie un efect combinat al acestora asupra depresiei. Deoarece, anterior nu a fost verificat empiric impactul stilului de atribuire al evenimentelor pozitive asupra performanței școlare și stării afective a copiilor, în cadrul acestui proiect ***ne propunem să analizăm efectul ambelor stiluri de atribuire, atât asupra stării afective a copiilor, cât și asupra performanței lor școlare.*** O serie de autori au utilizat pentru măsurarea stilului de atribuire doar două dimensiuni – controlabilitatea și internalitatea – demonstrând faptul că atribuirea eșecului asupra efortului depus (atribuire externă și controlabilă) are efecte benefice asupra performanței, în timp ce atribuirea eșecului asupra abilității (atribuire internă și incontrolabilă) are ca efect

scăderea performanței. Deoarece anterior nu au fost analizate comparativ cele două modalități de operaționalizare a stilului de atribuire la copii, ***ne propunem să explorăm punctele de congruență existente între cele două modalități de măsurare (atribuire pe dimensiunile intern, stabil, global; dimensiunile intern, controlabil) în scopul de a putea studia puterea de predicție a acestora.***

În ceea ce privește măsurile de prevenție și terapia depresiei și eșecului școlar, autorii preocupați de temă, propun înlocuirea stilului de atribuire dezadaptativ cu un stil atributiv adaptativ, prin *reatribuire sau reorientare motivațională*. Puține studii au analizat, însă, impactul acestei soluții în cazul copiilor. Aceste cercetări au demonstrat că învățarea atribuirii eșecului lipsei de efort are efecte benefice asupra performanței și stării afective a copiilor. Alți autori au propus ca modalitate de prevenție și terapie reorientarea motivațională a copiilor, care presupune centrarea copiilor asupra scopurilor orientate spre învățare și evitarea scopurilor orientate spre performanță. Deși cercetările de până acum sugerează o posibilă interacțiune între stilul de atribuire și orientarea motivațională, nu există studii care să fi verificat empiric această interacțiune. Din acest motiv, propunem ***implementarea unor strategii de intervenție care să folosească atât schimbarea stilului de atribuire, cât și reorientarea motivațională a copiilor. Acest proiect își propune să depășească nivelul explicativ existent și să genereze modele de intervenții psiho-pedagogice, care să vizeze schimbarea stilului de atribuire al copiilor (reatribuirea) și reorientarea motivațională.***

Deși modelele teoretice (modelul nișei de dezvoltare și teoria sistemelor ecologice) susțin rolul **factorilor sociali** (familie, școală și comunitate) asupra performanței și stării afective a copiilor, *nu există studii care să analizeze rolul acestora în relație cu stilul de atribuire al copiilor și orientării lor motivaționale*. Din acest motiv propunem, ***ca, în implementarea strategiilor psihologice și pedagogice de îmbunătățire a performanței și de ameliorare a stării afective a copiilor, să evidențiem rolul climatului familial și școlar asupra eficienței strategiilor folosite și persistenței în timp a efectelor acestora.***

La nivel teoretic, cercetarea are caracter interdisciplinar (psihologic, pedagogic, sociologic), vizând dezvoltarea teoriei neajutorării din perspectiva ecologică, prin introducerea în teoria neajutorării a conceptelor de climat familial și școlar și

structurarea unor noi modele de intervenție (de reatribuire și reorientare motivațională). Astfel, cercetarea contribuie la reconsiderarea impactului factorilor situaționali (familie, școală) asupra factorilor personali (stil de atribuire) în determinarea performanței școlare. ***La nivel empiric/practic***, cercetarea urmărește: *îmbogățirea instrumentelor de evaluare a stilului de atribuire, stării afective, climatului familial și școlar; elaborarea unor metode de intervenție cognitivă pentru îmbunătățirea performanței și stării afective a copiilor; validarea interculturală a teoriilor* – verificarea teoriilor în alt context cultural și educațional, rezultatele obținute anterior în sistemul educativ anglo-saxon vor fi verificate în sistemul educațional românesc.

ECHIPA DE CERCETARE

Prof. dr. Iacob Luminița	cercetător cu experiență
Prof. dr. Havârneanu Corneliu	cercetător cu experiență
Lect. dr. Butnaru Simona	tânăr cercetător
Lect. dr. Popa Nicoleta	tânăr cercetător
Asist. Drd. Țepordei Ana Maria	cercetător în formare

REZULTATE

PARTICIPĂRI CONFERINȚE ȘI CONGRESE INTERNAȚIONALE

- *Stil de atribuire, orientare motivațională, expectanță și performanță academică*, Loredana Ruxandra Gherasim, Luminița Iacob, Nicoleta Popa, Simona Butnaru, **Al 11-lea Congres European de Psihologie**, Oslo, Norvegia, iulie 2009,
- *Stil atributiv, vârstă și performanță*, **Loredana Ruxandra Gherasim, Luminița Iacob, Simona Butnaru, Nicoleta Popa, A 15-a Conferința Europeană de Psihologia Dezvoltării**, Vilnius, Lituania, august 2009

- *Auto-eficiența academică și stilul atributiv al studenților viitori profesori*, Nicoleta Popa, Simona Butnaru, Loredana Ruxandra Gherasim, Iacob Luminița, **Conferința Europeană de Cercetare Educațională**, Viena, Austria, septembrie 2009
- *Impactul strategiilor experiențiale asupra educației interculturale a profesorilor*, Simona Butnaru, Loredana Ruxandra Gherasim, Luminița Iacob, **Conferința Europeană de Cercetare Educațională**, Viena, Austria, septembrie 2009

STUDII PUBLICATE ÎN REVISTE

- Simona Butnaru, Loredana Ruxandra Gherasim, Luminița Mihaela Iacob, *Impactul strategiilor experiențiale asupra educației interculturale a profesorilor*, **Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza Științe ale Educației**, 2009
- Loredana Ruxandra Gherasim, Nicoleta Popa, *Amenințarea stereotipului și performanța la testele de matematică*, **The International Journal of Learning**, 2009, volum 16, nr. 11/12 în curs de publicare

SINTEZA CERCETĂRII PENTRU ANUL 2009

Demersul nostru investigativ și-a propus acoperirea unor *pete albe* ale teoriei neajutorării, precum și validarea interculturală a teoriilor explicative ale eșecului și succesului școlar.

Studiile anterioare realizate pentru verificarea teoriei neajutorării învățate în cazul copiilor, au demonstrat că stilul explicativ negativ (care presupune atribuirea internă, stabilă și globală a evenimentelor negative) prezice scăderea performanței și creșterea nivelului depresiei. Deși teoria definește stilul explicativ negativ ca fiind atribuire internă, stabilă și globală a evenimentelor negative, dar și atribuire externă, instabilă și specifică a evenimentelor pozitive, nu există studii sistematice care să verifice efectele atribuirii cauzelor evenimentelor pozitive asupra copiilor. În consecință, deoarece anterior nu a fost verificat empiric impactul stilului de atribuire al evenimentelor pozitive asupra

performanței școlare și stării afective a copiilor, ne-am propus să analizăm efectul ambelor stiluri de atribuire (al evenimentelor pozitive și negative) atât asupra stării afective a copiilor, cât și asupra performanței acestora.

O serie de autori au utilizat pentru măsurarea stilului de atribuire doar două dimensiuni - controlabilitate și internalitate – demonstrând faptul că atribuirea eșecului asupra efortului depus (atribuire externă și controlabilă) are efecte benefice asupra performanței, în timp ce atribuirea eșecului asupra abilității (atribuire internă și incontrollabilă) are ca efect scăderea performanței. Deoarece, nu au fost analizate comparativ cele două modalități de operaționalizare ale stilului de atribuire ale copiilor, ne-am propus ca prim obiectiv să explorăm punctele de congruență existente între cele două modalități de măsurare ale stilului de atribuire ale cauzelor evenimentelor la copii (și anume atribuirile cauzelor evenimentelor pe dimensiunile intern, stabil, global; respectiv pe dimensiunile intern, controlabil).

Pentru atingerea primului obiectiv, au fost analizate peste 300 de articole și sinteze teoretice publicate în ultimii 10 ani în jurnalele americane și europene din domeniul psihologiei educației. În urma acestei documentări s-a decis utilizarea a două instrumente de măsurare a stilului atributiv: primul instrument pentru a măsura stilul atributiv pe dimensiunile intern, stabil și global, iar cel de al doilea pentru a măsura stilul atributiv pe dimensiunile abilitate și efort. Două argumente stau la baza acestei decizii. În primul rând cele două modalități de măsurare oferă informații complementare despre stilul de atribuire al elevilor. Al doilea motiv este acela că nu există studii realizate pe populația de copii din țara noastră care să indice care dintre cele două modalități de măsurare ale stilului atributiv corelează cel mai bine cu performanța și starea afectivă.

Pentru măsurarea stilului de atribuire au fost adaptate două scale. Prima scală - *Scala Stilului Atributiv al Copiilor (CASQ-R)* a fost construită de Thompson și col. (1998) și măsoară stilul atributiv pe dimensiunile internalitate, globalitate și specificitate. Acesta conține 24 de evenimente ipotetice, 12 pozitive și 12 negative, copiii având sarcina de a evalua cauzele posibile ale acestor evenimente pe trei dimensiuni ale atribuirii: intern versus extern, stabil versus instabil și global versus specific. Pentru fiecare tip de evenimente, pozitive și respectiv negative, se poate calcula un scor total pentru fiecare dimensiune a atribuirii cauzelor evenimentelor (intern, stabil și global). De

asemenea, se poate calcula un scor total al stilului de atribuire al evenimentelor negative, respectiv pozitive, prin însumarea separată a scorurilor obținute la cele trei dimensiuni. A doua scală a măsurat stilul atributiv al copiilor pe dimensiunea abilitate versus efort. Scala utilizată în acest studiu a fost construită după modelul propus de *Crandall et al., 1965 – Scala responsabilității achizițiilor intelectuale (IAR)* ce măsoară gradul în care copiii cred că rezultatele obținute se datorează cauzelor interne versus celor externe. Scala conține 34 de itemi – jumătate pozitivi și jumătate negativi. Itemii scalei descriu experiențe școlare pozitive și negative, pentru fiecare dintre acestea copiii atribuind o cauză, care poate să țină de mediu (responsabilitate externă) sau de propriul comportament (responsabilitate internă).

O serie de cercetători au demonstrat faptul că relația dintre atribuire și performanță, respectiv starea afectivă a copiilor este mediată de o serie de alți factori de personalitate, cum ar fi orientarea motivațională, orientarea scopurilor și auto-evaluarea competenței. Deși cercetările de până acum sugerează o posibilă interacțiune între stilul de atribuire și acești factori nu există studii sistematice care să fi verificat empiric toate aceste interacțiuni și nici studii care să susțină efectul acestor variabile asupra performanței și stării afective a copiilor din țara noastră.

Pentru măsurarea conceptelor de orientare motivațională, orientare a scopurilor și auto-evaluare a competenței au fost construite și adaptate o serie de scale. Astfel, pentru măsurarea motivației a fost adaptată *Scala Orientării Motivaționale* construită de Harter (1981). Scala măsoară gradul în care copiii raportează orientare intrinsecă sau extrinsecă spre învățare și are cinci dimensiuni, dintre care trei reprezintă componenta motivațională, iar două dimensiuni reprezintă componenta cognitiv-informațională. Scalele motivaționale sunt: (1) preferința pentru provocare versus muncă ușoară, (2) lucrul pentru dorința de satisfacere a propriei curiozități versus satisfacerea profesorului și (3) independență versus solicitarea ajutorului profesorului în realizarea sarcinilor școlare. Scalele pentru evaluare cognitivă sunt: (1) judecata independentă versus dependență de profesor și (2) criteriul intern al succesului versus dependența de sursele externe de evaluare (cum ar fi note sau feedback). Scala conține 30 de itemi și utilizează un format alternativ, fiecare item incluzând două afirmații care descriu două tipuri de copii. Respondenții trebuie să indice tipul de copii cu care seamănă mai mult și să

evalueze cât de mult se aseamăna cu aceștia, pe o scală cu două valori – 1 (însemnând parțial adevărat) și 2 (perfect adevărat).

Percepția asupra propriei competențe academice s-a dovedit a fi un moderator important în dinamica motivației școlare, studiile demonstrând că orientarea motivațională a elevilor este moderată de percepția asupra propriei competențe. Din acest motiv am adaptat pentru această cercetare *Scala Competenței Percepute* propusă de Harter (1982). Scala conține 28 de itemi și are aceeași structură alternativă ca și Scala Orientării Motivaționale. Respondenților le sunt prezentate două tipuri de copii care diferă în ceea ce privește competența lor școlară. Folosind o scală în 4 trepte, respondenții puteau să decidă cu care dintre copii se aseamăna mai mult, folosind o scală cu două valori 1 însemnând parțial adevărat, iar 2 perfect adevărat.

Pentru măsurarea suportului familial a fost adaptată scala *Percepției Suportului Parental* construită de Schuldermann & Schuldermann (1970). Scala evaluează comportamentul parental în ariile de acceptare, control și autonomie, fiind construiți itemi atât pentru perceperea suportului primit din partea mamei, cât și a suportului primit din partea tatălui. Scala conține 108 itemi care măsoară 3 factori: acceptare versus respingere, control versus autonomie, control ferm versus control slab. Fiecare item este evaluat pe o scală de la 1 (adevărat) la 3 (fals).

Pentru măsurarea percepțiilor elevilor asupra climatului de învățare sau climatului clasei a fost adaptată scala *Ce se întâmplă în această clasă?* propusă de Fraser și col. (1996). Autorii au operaționalizat conceptul de climat al clasei cu ajutorul a 80 de itemi împărțiți pe opt scale care vizează: coeziunea clasei (nivelul de inter-cunoaștere, suport și ajutor mutual între elevi); suportul oferit de cadrele didactice (percepțiile asupra ajutorului oferit de profesori, încrederea în și interesul pentru potențialul elevilor); implicarea (măsura în care elevii se concentrează asupra sarcinilor școlare și extrașcolare); autonomia sau independența (libertatea de alegere a modalităților de învățare); investigarea (folosirea în clasă a strategiilor de învățare prin descoperire); orientarea către sarcină (surprinde modul în care elevii abordează rezolvarea sarcinilor școlare); cooperarea (relația cooperare sau competiție în rezolvarea sarcinilor școlare); echitatea (percepțiile elevilor cu privire la modul în care profesorul îi tratează pe elevi în

clasă). Fiecare item era evaluat pe o scală în cinci trepte, 1 însemnând aproape niciodată, iar 5 – aproape întotdeauna.

Pentru măsurarea performanței s-au centralizat notele elevilor obținute la testele pe parcursul semestrului. Pentru măsurarea depresiei a fost adaptată *Scala de Depresie pentru Copii* construită de Kovacs (1982). Această scală conține 27 de itemi care măsoară simptomele cognitive, afective și comportamentale ale depresiei. Fiecare item constă în trei afirmații care cresc în ordinea gravității simptomelor depresive. Pentru fiecare item copiii sunt solicitați să descrie ceea ce au simțit și au gândit în ultimele săptămâni. Itemii sunt cotați pe o scală de la 0 la 2, valoarea maximă reprezentând cel mai sever simptom depresiv.

În scopul atingerii celui de al doilea obiectiv, validarea instrumentelor de măsură, toate scalele prezentate anterior au fost aplicate pe eșantion format din 150 de copii din clasele a 6-a și a 7-a din școli generale din regiunea Moldovei. Pentru toate scalele care au măsurat diferențele inter-individuale, și anume, stil de atribuire pe dimensiunile internalitate, stabilitate și globalitate, respectiv abilitate - efort, orientare motivațională, perceperea competenței și orientarea scopurilor s-au obținut coeficienți de consistență internă cu valori cuprinse între 0,65 și 0,85, numărul itemilor eliminați pentru a obține acești coeficienți variind între 0 și 6. În cazul scalelor care au măsurat suportul social, respectiv suport familial și școlar, coeficienții de consistență internă au avut valori cuprinse între 0,7 și 0,85, în urma eliminării a 3 itemi pentru fiecare dintre cele 2 scale. Pentru scala de măsurare a stării afective negative a copiilor s-a obținut un coeficient de consistență internă cu valoare 0,86.

Al doilea studiu pilot a avut ca scop analiza legăturii dintre variabilele intra-personale, situaționale și performanța școlară, respectiv starea afectivă a copiilor. Pentru atingerea acestui obiectiv au fost aplicate instrumentele construite în etapa anterioară pentru măsurarea caracteristicilor de personalitate (stil de atribuire, orientarea scopurilor, orientarea motivațională și perceperea competenței) și a factorilor situaționali (suportul școlar și suportul familial perceput). La studiu au participat 350 de elevi din clasele a 6-a și a 7-a din județul Iași. Aplicarea instrumentelor s-a desfășurat în mai multe etape. Rezultatele obținute au indicat faptul că stilul atributiv pe dimensiunea abilitate-efort, orientarea motivațională, scopurile și auto-eficiența corelează semnificativ cu

performanța școlară a elevilor. Elevii care au făcut atribuiri interne, stabile și globale ale evenimentelor negative și care au atribuit eșecul mai mult abilității au obținut performanțe școlare mai slabe. A apărut o corelație pozitivă între motivație intrinsecă, nivelul ridicat al competenței percepute și performanța școlară. A apărut o corelație pozitivă între scopurile orientate spre învățare și note, și respectiv o corelație negativă între scopurile orientate spre demonstrarea competenței și performanța școlară. De asemenea, perceperea unui nivel ridicat al suportului școlar și familial a corelat semnificativ pozitiv cu notele elevilor.

Starea afectivă negativă a copiilor a corelat pozitiv cu stilul de atribuire specific depresiv, dar a corelat negativ cu nivel perceput al competenței și perceperea suportului școlar și familial. De asemenea, copiii la care au dominant scopuri orientate spre sarcină au obținut un nivel mai ridicat la depresiei, în timp ce elevii orientați dominant spre învățare, au obținut un nivel mai scăzut al depresiei.